

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته ادبیات فارسی

دانشکده ادبیات علوم انسانی

گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

عنوان پایان نامه :

تعالیم حکمی و اخلاقی در آثار بابا افضل مرقی کاشانی

استاد راهنما :

دکتر جلیل نظری

استاد مشاور:

دکتر لیلا امینی لاری

نگارش :

اکبر سلمان پناه

مرداد ۸۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و سپاسگزاری

رنج مایه هر کس را بشناس و فداکاری های هیچ کس را به پای دیگران مگذار و هرگز در قدرشناسی از فداکاری ها کوتاهی مکن .

امام علی (ع)

پیش رفت، ترقی و تعالی جوامع بشری مرهون تلاش ها و مجاهدت های دل سوزانه ،صادقانه و مدبرانه ی دست اندرکاران تعلیم و تربیت و پرچمداران فرهنگ و ادب است و در این میان تحرک، پویایی و سرزندگی است که سکان داران کشتی علم و دانش را از آفت غفلت و خواب آلودگی مصون می دارد و پرده داران حریم دانش و اندیشه را قادر می سازد تا گرد کهنگی از دفتر خویش بزایند .

اکنون که با لطف الهی زمینه تدوین این پایان نامه فراهم شده است وظیفه خود می دانم از زحمات بی دریغ و راهنماییهای دلسوزانه جناب آقای دکتر جلیل نظری (استاد راهنما) ،سرکار خانم دکتر امینی (استاد مشاور) و جناب آقای دکتر مهدی خیراندیش (مسئول تحصیلات تکمیلی) که در همه حال مرا مرهون و مدیون زحمات خود نموده اند تشکر و قدردانی نمایم و توفیق روزافزون ایشان را در خدمت به اسلام و میهن اسلامی از خداوند منان مسألت می نمایم .

اکبر سلمان پناه

چکیده

تعالیم و آموزه های اخلاقی و حکمی اساس خلق آثار ادبی است و همین موضوع باعث شده است که به زبان و ادبیات فارسی ساختار آموزشی بدهد.

ادبیات در تمام زبان ها و فرهنگ های مختلف چه بصورت نظم و چه بصورت نثر برای القاء مباحث حکمی و اخلاقی سود جسته است. به دلیل ارزش های اخلاقی و حکمت آمیز و اهمیت و گستردگی این ارزشها موضوع پایان نامه «تعالیم حکمی، اخلاقی» مرقی کاشانی انتخاب گردیده است. این رساله در شش فصل تنظیم گردیده است.

فصل اول: کلیات : مقدمه، پیشینه تحقیق، موضوع و روش تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم: شامل زندگی نامه، آثار و تألیفات و اندیشه های بابا افضل، خلاصه شرح حال وی، نمونه های نثر وی و چگونگی نثر او می باشد.

فصل سوم: نگاهی به قالب شعری بابا افضل و تاریخچه رباعی و سیر تحول آن

فصل چهارم: به بررسی علم اخلاق و دیدگاه های مختلف در مورد علم اخلاق و جنبه های مختلف آن و رابطه علم اخلاق با تعلیم و تربیت پرداخته شده است.

فصل پنجم: به بررسی رذایل و فضایل اخلاقی پرداخته شده است. ابتدا به فضایی چون صبر و عشق و

کتمان اسرار و دعا و توبه و ذکر... و انواع و اقسام آن با استناد به آیات و روایات و احادیث و اشعار بزرگان ادب فارسی و سپس به رذایلی چون طمع و کینه، غیبت، حسد، بیهوده گویی... و انواع و اقسام آن مانند رذایل پرداخته شده است.

فصل ششم: نتیجه گیری و ذکر منابع تحقیق و چکیده آمده است

فهرست مطالب

فصل اوّل: کلیّات	۱
۱-۱.مقدمه	۲
۲-۱.پیشینه ی تحقیق	۵
۳-۱.روش تحقیق	۵
فصل دوّم: شرح حال و آثار بابا افضل	۶
۱-۲.زندگی نامه	۷
۲-۲.مدفن بابا افضل	۱۱
۳-۲.اندیشه ی بابا افضل	۱۱
۴-۲.آثار و تألیفات بابا افضل	۱۴
۱-۴-۲.ساز و پیرایه ی شاهان پرمایه	۱۴
۲-۴-۲.جاودان نامه	۱۵
۳-۴-۲.ینبوع الحیاء	۱۵
۴-۴-۲.مدارج الكمال	۱۶
۵-۴-۲.ره انجام نامه	۱۷
۶-۴-۲.منهاج المبین	۱۷
۷-۴-۲.رساله تفاحه	۱۷
۸-۴-۲.عرض نامه	۱۸
۹-۴-۲.المفید للمستفید	۱۸
۱۰-۴-۲.دیوان اشعار	۱۹
۱۱-۴-۲.ایمنی از بطلان نفس در پناه خرد	۱۹
۱۲-۴-۲.نامه ها و پرسش ها	۱۹
۱۳-۴-۲.تقریرات و فصول مقطعه	۲۰
۱۴-۴-۲.چهار عنوان	۲۰
۱۵-۴-۲.مطالب اللّهی السبعه	۲۰
۱۶-۴-۲.رسالات تقریرات	۲۱
۱۷-۴-۲.مکتوبات	۲۱
۵-۲.نثر	۲۲

۲۴	فصل سوّم : تاریخچه ی رباعی
۲۵	۱-۳. رباعی
۳۰	فصل چهارم : اخلاق و حکمت و تربیت
۳۱	۱-۴. اخلاق
۳۱	۱-۱-۴. معنای لغوی اخلاق
۳۱	۲-۱-۴. معنای اصطلاحی اخلاق
۳۳	۳-۱-۴. اصول اخلاق
۳۴	۴-۱-۴. علم اخلاق
۳۵	۵-۱-۴. فلسفه ی وجودی علم اخلاق
۳۵	۶-۱-۴. اطلاق و نسبیّت اخلاق
۳۵	۷-۱-۴. لوازم نسبیّت گرایی
۳۶	۸-۱-۴. نظریات درباره ی اطلاق یا نسبیّت اخلاق
۳۶	۹-۱-۴. مطلق بودن اخلاق
۳۷	۱۰-۱-۴. حدّ نصاب ارزش در نظام اخلاقی اسلام
۳۷	۱۱-۱-۴. راه های شناخت ارزش اخلاقی
۳۸	۱۲-۱-۴. مطلوب نهایی اخلاق
۳۸	۱۳-۱-۴. مکاتب ترک تعلّقات دنیوی
۳۹	۱۴-۱-۴. تربیت و اخلاق
۴۰	۱۵-۱-۴. سابقه ی بحث تهذیب اخلاق نفس
۴۰	۱-۱۵-۱-۴. تهذیب اخلاق یحیی بن عدی
۴۱	۲-۱۵-۱-۴. تهذیب اخلاق ابن مسکویه
۴۲	۳-۱۵-۱-۴. الاخلاق عندالامام الصادق
۴۲	۴-۱۵-۱-۴. امام محمد غزالی
۴۲	۵-۱۵-۱-۴. محجّه البیضاء ومبحث نفس
۴۳	۶-۱۵-۱-۴. اخلاق ناصری
۵۱	۲-۴. حکمت عملی - اخلاق

۵۱	۴-۲-۱. تعاریف حکمت عملی و نظری، تفاوت ها
۵۵	۴-۲-۲. تفاوت حکمت نظری و عملی باعقل نظری و عملی
۵۵	۴-۲-۳. حکمت نظری و عملی در نهج البلاغه
۵۵	۴-۲-۳-۱. حکمت عملی در نهج البلاغه
۵۶	۴-۳. تربیت
۵۹	۴-۳-۱. تعریف تربیت
۵۹	۴-۴-۱. معنای لغوی تعلیم
۶۰	۴-۴-۲. آیات و احادیث درباره ی تعلیم
۶۰	۴-۴-۳. تفاوت مفهوم تربیت و تعلیم
۶۱	۴-۴-۴. موضوع تربیت
۶۲	۴-۴-۵. تربیت انسان
۶۲	۴-۴-۶. اهمّیت تربیت
۶۳	۴-۴-۷. تأثیر اخلاق بر تربیت
۶۴	۴-۴-۸. هدف تربیت
۶۵	۴-۴-۹. عوامل تربیت
۶۶	۴-۵. تعلیم و تربیت از دیدگاه بابا افضل
۶۸	فصل پنجم: فضایل و رذایل
۶۹	۵-۱. فضایل و رذایل اخلاقی
۷۲	۵-۲. شناخت رذایل قوّه ی عاقله و راه های اصلاح آن ها
۷۲	۵-۲-۱. جهل
۷۳	۵-۲-۱-۱. راه های معالجه ی جهل
۷۳	۵-۲-۱-۲. بابا افضل و جهل
۷۴	۵-۲-۲. علم
۷۴	۵-۲-۲-۱. منشأ علم و فضیلت علم و علما
۷۵	۵-۲-۲-۲. علم در آینه ی ادبیات

۷۷	بابا افضل و علم ۳-۲-۲-۵
۷۸	تفکر ۳-۲-۵
۷۹	انواع افکار حسنه ۱-۳-۲-۵
۷۹	تفکر در احادیث و روایات ۲-۳-۲-۵
۸۰	تفکر از دیدگاه بابا افضل ۴-۳-۲-۵
۸۱	توحید ۴-۲-۵
۸۱	اقسام توحید ۱-۴-۲-۵
۸۵	مراتب توحید ۲-۴-۲-۵
۸۶	بابا افضل و توحید ۳-۴-۲-۵
۸۸	شناخت رذایل قوه ی غضبیه ۳-۵
۸۸	شجاعت ۱-۳-۵
۸۹	حلم ۲-۳-۵
۹۱	غضب ۳-۳-۵
۹۱	تعریف غضب ۳-۳-۳-۵
۹۲	مردم و قوه ی غضب ۴-۳-۳-۵
۹۳	معالجه ی غضب ۵-۳-۳-۵
۹۵	خشم در احادیث و نثر و نظم ۳-۳-۳-۵
۹۵	خشم از دیدگاه بابا افضل ۴-۳-۳-۵
۹۶	کینه ۴-۳-۵
۹۶	راه علاج کینه ۱-۴-۳-۵
۹۷	کینه در احادیث و روایات ۲-۴-۳-۵
۹۷	کینه در آثار نظم و نثر ۳-۴-۳-۵
۹۹	عجب، کبر، غرور ۵-۳-۵
۹۹	فرق عجب و کبر ۱-۵-۳-۵
۹۹	علل و انگیزه های عجب ۲-۵-۳-۵
۹۹	مفاصد عجب ۳-۵-۳-۵

- ۱۰۰ ۴-۵-۳-۵. انواع عجب
- ۱۰۱ ۵-۵-۳-۵. عجب در احادیث
- ۱۰۱ ۶-۳-۵. کبر
- ۱۰۲ ۱-۶-۳-۵. مفسد و زیان های تکبر
- ۱۰۲ ۲-۶-۳-۵. کبر در آیات و احادیث
- ۱۰۳ ۳-۶-۳-۵. انواع تکبر
- ۱۰۴ ۴-۶-۳-۵. درجات کبر
- ۱۰۴ ۵-۶-۳-۵. درمان عملی کبر
- ۱۰۴ ۷-۳-۵. غرور
- ۱۰۵ ۱-۷-۳-۵. انواع غرور
- ۱۰۵ ۲-۷-۳-۵. مفسد و زیان های غرور
- ۱۰۶ ۳-۷-۳-۵. درمان غرور
- ۱۰۶ ۴-۷-۳-۵. فرق غرور با عجب
- ۱۰۷ ۵-۷-۳-۵. کبر و عجب و غرور در آثار نثر و نظم
- ۱۰۷ ۶-۷-۳-۵. عجب و تکبر و غرور در دیوان بابا افضل
- ۱۰۹ ۸-۳-۵. عفو
- ۱۱۰ ۱-۸-۳-۵. عفو از دیدگاه بابا افضل
- ۱۱۱ ۹-۳-۵. تواضع
- ۱۱۱ ۱-۹-۳-۵. ثمرات تواضع
- ۱۱۲ ۲-۹-۳-۵. تواضع در اشعار و احادیث
- ۱۱۳ ۳-۹-۳-۵. بابا افضل و تواضع
- ۱۱۴ ۴-۵. فضایل و رذایل قوه ی شهویّه و راه درمان آن
- ۱۱۴ ۱-۴-۵. دنیا
- ۱۱۴ ۱-۱-۴-۵. حقیقت دنیا
- ۱۱۵ ۲-۱-۴-۵. مال دوستی و نکوهش
- ۱۱۵ ۳-۱-۴-۵. حالات فاقد مال

- ۱۱۵ ۴-۱-۴-۵. غنی و ثروتمند
- ۱۱۵ ۵-۱-۴-۵. مفسد مال
- ۱۱۶ ۶-۱-۴-۵. فواید مال
- ۱۱۶ ۷-۱-۴-۵. دنیا در آیات
- ۱۱۷ ۸-۱-۴-۵. دنیا در آثار نظم و نثر فارسی
- ۱۲۰ ۹-۱-۴-۵. دنیا و بابا افضل
- ۱۲۲ ۱۰-۱-۴-۵. حالات و صفات پست دنیا
- ۱۲۳ ۱۱-۱-۴-۵. نظر اسلام در مورد دنیا
- ۱۲۴ ۱۲-۱-۴-۵. دیدگاه بابا افضل در مورد دنیا
- ۱۲۷ ۲-۴-۵. طمع
- ۱۲۷ ۱-۲-۴-۵. تعریف طمع
- ۱۲۷ ۲-۲-۴-۵. راه اصلاح طمع
- ۱۲۷ ۳-۲-۴-۵. طمع در احادیث و اشعار
- ۱۲۹ ۴-۲-۴-۵. بابا افضل و طمع
- ۱۳۱ ۳-۴-۵. حرام خواری
- ۱۳۱ ۱-۳-۴-۵. راه اصلاح حرام خواری
- ۱۳۲ ۴-۴-۵. قناعت
- ۱۳۳ ۱-۴-۴-۵. بابا افضل و قناعت
- ۱۳۵ ۵-۴-۵. خاموشی
- ۱۳۶ ۱-۵-۴-۵. تعریف خاموشی
- ۱۳۶ ۲-۵-۴-۵. فواید خاموشی در احادیث
- ۱۳۷ ۳-۵-۴-۵. ارزش سخن در آثار نظم و نثر
- ۱۴۰ ۶-۴-۵. بیهوده گویی
- ۱۴۰ ۱-۶-۴-۵. اقسام بیهوده گویی
- ۱۴۰ ۲-۶-۴-۵. نکوهش بیهوده گویی
- ۱۴۱ ۳-۶-۴-۵. ریشه های بیهوده گویی

- ۱۴۱ ۴-۶-۴-۵. پیامدهای زشت بیهوده گویی
- ۱۴۲ ۵-۶-۴-۵. راه های درمان بیهوده گویی
- ۱۴۲ ۶-۶-۴-۵. ارزش سخن از دیدگاه بابا افضل
- ۱۴۴ ۵-۵. فضایل و رذایل مربوط به قوه ی شهویّه، غضبیّه و عقلیّه
- ۱۴۴ ۱-۵-۵. حسد
- ۱۴۵ ۱-۱-۵-۵. مراتب حسد
- ۱۴۵ ۲-۱-۵-۵. انگیزه های حسد
- ۱۴۶ ۳-۱-۵-۵. زیان های حسد
- ۱۴۶ ۴-۱-۵-۵. نشانه های حسد
- ۱۴۷ ۵-۱-۵-۵. حسد در آیات قرآن کریم و روایات
- ۱۴۸ ۶-۱-۵-۵. علاج حسد
- ۱۴۸ علاج علمی
- ۱۴۸ علاج عملی
- ۱۴۸ ۷-۱-۵-۵. حسد در آثار نظم و نثر
- ۱۴۹ ۲-۵-۵. غیبت
- ۱۴۹ ۱-۲-۵-۵. غیبت چیست
- ۱۴۹ ۲-۲-۵-۵. فرق غیبت و بهتان
- ۱۵۰ ۳-۲-۵-۵. فرق غیبت و تهمت
- ۱۵۰ ۴-۲-۵-۵. اقسام غیبت
- ۱۵۱ ۵-۲-۵-۵. ریشه های درونی غیبت
- ۱۵۴ ۶-۲-۵-۵. پیامدهای زشت غیبت در دنیا
- ۱۵۶ ۷-۲-۵-۵. پیامدهای آخرتی و معنوی غیبت
- ۱۵۶ ۸-۲-۵-۵. آثار زیبای ترک غیبت
- ۱۵۷ ۹-۲-۵-۵. شنونده ی غیبت
- ۱۵۷ ۱۰-۲-۵-۵. انگیزه های غیبت
- ۱۵۸ ۱۱-۲-۵-۵. معالجه ی غیبت

۱۵۸	راه تفصیلی علاج غیبت ۱۲-۲-۵-۵
۱۵۹	کفّاره ی غیبت ۱۳-۲-۵-۵
۱۵۹	مذمّت غیبت در احادیث و روایات ۱۴-۲-۵-۵
۱۶۰	بابا افضل و غیبت ۱۵-۲-۵-۵
۱۶۱	عیب جویی ۳-۵-۵
۱۶۴	بابا افضل و عیب پوشی ۱-۳-۵-۵
۱۶۵	دروغ ۵-۵-۵
۱۶۵	اقسام دروغ ۱-۵-۵-۵
۱۶۶	دروغ در مقامات دین و سلوک
۱۶۶	تجویز دروغ ۲-۵-۵-۵
۱۶۷	بدترین انواع دروغ ۳-۵-۵-۵
۱۶۷	دروغ در قرآن ۴-۵-۵-۵
۱۶۷	ریشه های دروغ ۵-۵-۵-۵
۱۶۸	پیامدهای دروغ ۶-۵-۵-۵
۱۷۲	درمان دروغ ۷-۵-۵-۵
۱۷۳	بابا افضل و دروغ ۸-۵-۵-۵
۱۷۴	ظلم ۶-۵-۵
۱۷۴	۱-ظلم به معنای اخص ۱-۶-۵-۵
۱۷۴	۲-بغی ۲-۶-۵-۵
۱۷۵	۳-علاج ظلم ۳-۶-۵-۵
۱۷۵	۴-منع ظلم در قرآن ۴-۶-۵-۵
۱۷۶	۵-انواع ظلم ۵-۶-۵-۵
۱۷۶	۶-ظلم در روایات ۶-۶-۵-۵
۱۷۷	۷-ظلم در آثار نظم و نثر ۷-۶-۵-۵
۱۷۸	۸-روان شناسی مردان ستمکار ۸-۶-۵-۵
۱۷۸	۹-بابا افضل و ظلم ۹-۶-۵-۵

۱۸۰	ریا ۷-۵-۵
۱۸۰	۱-۷-۵-۵.تعریف ریا
۱۸۰	۲-۷-۵-۵. اقسام ریا
۱۸۰	۳-۷-۵-۵. انگیزه های ریا
۱۸۱	۴-۷-۵-۵. اصلاح ریا
۱۸۱	۵-۷-۵-۵. ریا در دین
۱۸۱	۶-۷-۵-۵. بابا افضل و ریا
۱۸۲	۸-۵-۵. صدق
۱۸۲	۱-۸-۵-۵.تعریف صدق
۱۸۲	۲-۸-۵-۵. اقسام صدق
۱۸۳	۳-۸-۵-۵. صدق در احادیث و روایات
۱۸۴	۴-۸-۵-۵. صدق در آثار نظم و نثر
۱۸۵	۵-۸-۵-۵. بابا افضل و صدق
۱۸۶	۹-۵-۵. عشق
۱۸۷	۱-۹-۵-۵.عشق و معنای لغوی آن
۱۸۸	۲-۹-۵-۵. تعریف عشق
۱۸۹	۳-۹-۵-۵. تفاوت عشق و شوق
۱۸۹	۴-۹-۵-۵.انواع عشق
۱۹۰	۵-۹-۵-۵. انواع عشق از دیدگاه حکیمان
۱۹۱	۶-۹-۵-۵. انواع عشق های مجازی
۱۹۲	۷-۹-۵-۵. عشق روحانی و حقیقی
۱۹۳	۸-۹-۵-۵. مراتب عشق روحانی
۱۹۷	۱۰-۵-۵. رضا
۱۹۷	۱-۱۰-۵-۵. فضیلت رضا
۱۹۸	۲-۱۰-۵-۵. راه تحصیل رضا
۱۹۸	۳-۱۰-۵-۵. رضای خدا

- ۱۹۸ ۴-۱۰-۵-۵. بابا افضل و رضا
- ۲۰۰ ۱۱-۵-۵. صبر
- ۲۰۰ ۱-۱۱-۵-۵. تعریف صبر
- ۲۰۰ ۲-۱۱-۵-۵. انگیزه های صبر
- ۲۰۰ ۳-۱۱-۵-۵. فضیلت صبر
- ۲۰۱ ۴-۱۱-۵-۵. راه تحصیل صبر
- ۲۰۲ ۵-۱۱-۵-۵. تفاوت حلم و صبر
- ۲۰۲ ۶-۱۱-۵-۵. صبر در آیینه ی روایات و نظم و نثر
- ۲۰۳ ۷-۱۱-۵-۵. بابا افضل و صبر
- ۲۰۴ ۱۲-۵-۵. افشاء و کتمان اسرار
- ۲۰۴ ۱-۱۲-۵-۵. افشاءراز
- ۲۰۴ ۲-۱۲-۵-۵. راز پوشی
- ۲۰۵ ۳-۱۲-۵-۵. کتمان اسرار در احادیث و آثار نظم و نثر
- ۲۰۵ ۴-۱۲-۵-۵. بیان ارزش کتمان اسرار در آثار نظم و نثر فارسی
- ۲۰۶ ۵-۱۲-۵-۵. بابا افضل و کتمان اسرار
- ۲۰۷ ۱۳-۵-۵. توبه
- ۲۰۸ ۱-۱۳-۵-۵. توبه چیست ؟
- ۲۰۸ ۲-۱۳-۵-۵. ثمرات توبه
- ۲۰۹ ۳-۱۳-۵-۵. فضیلت توبه
- ۲۰۹ ۴-۱۳-۵-۵. معنای استغفار
- ۲۱۰ ۵-۱۳-۵-۵. مراتب توبه
- ۲۱۱ ۶-۱۳-۵-۵. بابا افضل و توبه
- ۲۱۲ ۱۴-۵-۵. گناه
- ۲۱۲ ۱-۱۴-۵-۵. انواع گناه
- ۲۱۳ ۲-۱۴-۵-۵. اثرات گناه
- ۲۱۳ ۳-۱۴-۵-۵. نامه ی عمل چیست ؟

- ۲۱۳ ۴-۱۴-۵-۵. گناه از دید بابا افضل
- ۲۱۵ ۰-۱۵-۵-۵ سوگند
- ۲۱۶ ۰-۱۶-۵-۵ احترام به پدر و مادر
- ۲۱۷ ۰-۱-۱۶-۵-۵ روش های احسان به پدر و مادر
- ۲۱۹ ۰-۱۷-۵-۵ علم و عمل
- ۲۲۲ ۰-۱۸-۵-۵ ذکر
- ۲۲۲ ۰-۱-۱۸-۵-۵ بابا افضل و ذکر
- ۲۲۳ ۰-۱۹-۵-۵ نماز و روزه
- ۲۲۵ ۰-۱-۱۹-۵-۵ بابا افضل و نماز
- ۲۲۶ ۰-۲۰-۵-۵ مرگ
- ۲۲۶ ۰-۱-۲۰-۵-۵ حقیقت مرگ
- ۲۲۷ ۰-۲-۲۰-۵-۵ چرا از مرگ می ترسیم ؟
- ۲۲۸ ۰-۳-۲۰-۵-۵ قانون عمومی مرگ
- ۲۲۹ ۰-۴-۲۰-۵-۵ نظر ادیان آسمانی درباره مرگ
- ۲۳۰ ۰-۵-۲۰-۵-۵ یاد مرگ
- ۲۳۳ ۰-۲۱-۵-۵ دل
- ۲۳۴ ۰-۲۲-۵-۵ طاعت
- ۲۳۴ ۰-۱-۲۲-۵-۵ فضیلت و اطاعت بندگی
- ۲۳۴ ۰-۲-۲۲-۵-۵ طاعت در روایات و اشعار
- ۲۳۵ ۰-۳-۲۲-۵-۵ بابا افضل و طاعت
- ۲۳۶ ۰-۲۳-۵-۵ امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۳۷ ۰-۱-۲۳-۵-۵ مراتب امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۳۸ ۰-۲-۲۳-۵-۵ کوتاهی در امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۳۹ ۰-۳-۲۳-۵-۵ امر به معروف و نهی از منکر در آیات و روایات
- ۲۴۰ ۰-۴-۲۳-۵-۵ نهی از منکر و امر به معروف در آثار نظم و نثر
- ۲۴۰ ۰-۵-۲۳-۵-۵ بابا افضل و امر به معروف و نهی از منکر

فصل ششم

۶-۱. نتیجه گیری ۲۴۳

۶-۲. منابع و مأخذ ۲۴۶

فصل اوّل

کلیات

۱-۱. مقدمه

سپاس و ستایش خدای را که مبدع جسم و روحست و فالق صبح و خالق صبح. فرش بسیط، مرکز دایره ی قدرت اوست و عرش محیط دایره ی فطرت او و آن نظام بیش است.

فرش تن و عرش جانت او کرد
انصاف بده که او نکو کرد
جان چون بعنایتش قوی گشت
بر جان بظهور مستوی گشت

صد هزاران صلوات و آفرین و تحیات به پری ارض و سماوات، به روح مطهر خواجه کاینات و سید انبیا ء محمد (ص) و بر اصحاب و اعقاب او رضی الله عنهم اجمعین.
برگرفته از مقدمه (المفید للمستفید)

همه عمر بر ندارم سر از این خمار مستی
که هنوز من نبودم که تو در دلم نشستی
تو نه مثل آفتابی که غروب و غیبت افتد
دگران روند و آیند و تو همچنان که هستی

انسان به عنوان عصاره ی برگزیده خلقت، متناسب با تحولات زندگی در تمام اعصار و دوران خلق و خوی آن زمان را به خود گرفته و رفتاری مناسب با همان دوران را از خود بروز می داده است و به علت ناسازگاری رفتار و اخلاق متناسب با عقل، عقلای هر دوره به فکر اصلاح و تربیت بیش از پیش جامعه ی خود بوده اند و خود به عنوان الگوی رفتاری و اخلاقی، سعی در بهسازی نفوس خویش را داشته اند تا کردارشان با گفتارشان و قول و فعلشان مطابقت داشته باشد. اکثر فلاسفه و دانشمندان اسلامی در زمینه ی اخلاق و تربیت و ساختارهای شخصیتی اقدامات مفیدی انجام داده اند و تلاش های بی شائبه ای کرده اند تا ادای دین خویش را به جامعه ی خود به عنوان وامداری متعهد به مهمترین مسایل فکری و فرهنگی جامعه انجام داده باشند و بابا افضل از جمله کسانی است که چه در زمان خود و چه پس از آن خود خدمات شایانی به جامعه ی انسانی کرده است و چراغی را فرا روی انسان ها روشن کرده تاراه نور و روشنی را گم نکنند؛ و این جانب با توجه به ارزش های اخلاقی در آثار بابا افضل، عنوان پایان نامه خود را «تعالیم اخلاقی و حکمی خواجه افضل الدین مرقی کاشانی مشهور به بابا افضل» انتخاب کردم و شایان ذکر

است که: تعالیم اخلاقی، یکی از کارکردهای اساسی و بنیادی زبان و ادبیات فارسی است و اکثر کسانی که شعر یا نثری به یادگار گذاشته اند، این تعالیم را در زندگی خویش به کار بسته و از آنها تعالیم در نوشته های خود بهره جسته و تجربیات خویش را در این زمینه به صورت آثار منظوم و مثنوی ماندگار در اختیار دیگران قرار داده اند .

نوشته هایی که از نکات اخلاقی خالی باشد ماندگار نیستند . چنین به نظر می رسد که آن چه موجب وسعت و تأثیر شعر و نثر می شود و در دوام و بقای آن مؤثر است، کلیت و اشتغال معنی سخن است؛ یعنی آزاد شدن از اختصاصات و قید و بندهای شخصی و پرواز به سوی افقی برتر به طوری که در هر مکان و زمانی درخشش خود را حفظ کند.

در فرهنگ ایران آثاری که می توانند تار و پود عواطف و احساسات انسان ها در زمان های مختلف را به هم پیوند دهند و نیز آثاری که در جهت سعادت و رستگاری بشر نوشته شده اند و سرشار از آموزه های اخلاقی، دینی و ... هستند، استعداد دوام دارند. به طور کلی می توان بیان نمود که ادبیات ایرانی از همان ابتدای مملو از آموزه های اخلاقی باشد تا از این حیث کارکردهای مفید داشته باشد . کار شاعر یا نویسنده غالباً این بوده که مسائل نامفهوم زندگی را در قالب های مختلف از جمله تمثیل، حکایت، ضرب المثل و یا زیر ساخت های پند و اندرز به صورت محسوس در آورده در اختیار مردم قرار دهد تا مورد قبول واقع شود و ماندگار گردد .

اشاره ای هر چند کوتاه به آموزه های اخلاقی شاعران پارسی گوی، خود مجالی طولانی می طلبد؛ ولی اگر به صورت گذرا به برخی از سروده های این شاعران بنگریم خواهیم دید ریشه های اخلاقی و پند و موعظه مضمون غالب و برتر اشعار پارسی را تشکیل می دهد که برای مثال به چند نمونه اشاره می شود. امید :

امید:

نا امیدم مکن ای سابقه ی لطف ازل تو چه دانی که پس پرده که خوب است و که زشت

(حافظ، ۱۳۶۲: ۵۶)

نظامی:

در نومیدی بسی امید است

پایان شب سیه سپید است

بضاعت نیاوردم آلا امید

خدایا ز عفو مکن ناامید

(نظامی، ۱۳۳۳: ۸۷)